

PODRŠKA PARTICIPATIVNOM UPRAVLJANJU U ZAŠTITI OKOLIŠA U SJEVEROISTOČNOJ BIH

*PREGLED OKOLINSKE SITUACIJE
NA PODRUČJU
SJEVEROISTOČNE BIH*

Brčko - Bijeljina - Tuzla 2012. godine

Projekat je finansijski podržan od Balkan Trust for Democracy-projekta German Marshall Fund of the United States.

Stavovi izneseni u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno stavove Balkan Trust for Democracy, the German Marshall Fund of the United States ili njihovih partnera.

PODRŠKA PARTICIPATIVNOM UPRAVLJANJU U ZAŠTITI OKOLIŠA U SJEVEROISTOČNOJ BiH

PREGLED OKOLINSKE SITUACIJE NA PODRUČJU SJEVEROISTOČNE BOSNE I HERCEGOVINE

Bijeljina-Brčko-Tuzla, 2012.

Projekat je finansijski podržan od Balkan Trust for Democracy – projekta German Marshall Fund of the United States.

Stavovi izneseni u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno stavove Balkan Trust for Democracy, the German Marshall Fund of the United States ili njihovih partnera.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	II
SAŽETAK	III
POPIS SKRAĆENICA	IV
1. UVOD	1
2. OPŠTI PODACI	2
2.1. BOSNA I HERCEGOVINA.....	2
2.2. SJEVEROISTOČNA BOSNA I HERCEGOVINA (SI BiH).....	2
2.2.1. <i>Geografske karakteristike i topografski profil</i>	2
2.2.2. <i>Socio-ekonomski parametri</i>	3
2.2.3. <i>Vodni resursi</i>	5
2.2.4. <i>Klima</i>	5
2.2.5. <i>Opšti demografski trendovi i karakteristike</i>	5
2.3. BIJE LJINA	6
2.4. BRČKO	6
2.5. TUZLA	6
3. POLITIKA, EKONOMIJA I OKOLINSKI ASPEKT	8
3.1. ZANEMARIVANJE OKOLINSKE PROBLEMATIKE.....	8
3.2. PROBLEM OTPADA.....	9
3.3. STANJE SVIJESTI	9
3.4. INSTITUCIONALNI OKVIR	10
3.5. ADMINISTRACIJA IZ OBLASTI OKOLINSKE PROBLEMATIKE.....	11
3.6. OGRANIČENI NAPREDAK KAO STANJE.....	12
4. RIJEČ KLJUČNIH SUDIONIKA	14
4.1. OPĆA PROCJENA STANJA OKOLINE.....	14
4.2. ORGANIZIRANI MONITORING OKOLINE	14
4.3. AKTIVNOSTI PODUZETE NA OSNOVU REZULTATA MONITORINGA	15
4.4. AKTIVNOSTI POKRENUTE S CILJEM SMANJENJA UTICAJA NA OKOLINU	15
4.5. UZIMANJE U OBZIR UTICAJA IZGRADNJE NOVIH OBJEKATA NA OKOLINU	15
4.6. POTREBA IZDVAJANJA VEĆIH BUDŽETSKIH SREDSTAVA ZA ZAŠTITU OKOLINE	16
4.7. ODNOS INSTITUCIJA PREMA ZAŠTITI OKOLINE	16
5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PREPORUKE	17
PRILOG: ANKETNI UPITNIK	19

SAŽETAK

Pregled okolinske situacije na području sjeveroistočne Bosne i Hercegovine je urađen u okviru projekta " Podrška participativnom upravljanju u zaštiti okoliša u Sjeveroistočnoj BiH ". Projekt je financiran od Balkan Trust for Democracy, a realizira ga Centar za održivi razvoj.

Pregled prezentira rezultate istraživanja provedenog na području tri ciljne općine: Bijeljine, Brčkog i Tuzle, sa ciljem uvida u bitne aspekte okolinske situacije, te ustanovljavanja stanja ključnih parametara funkcioniranja sistema okolinskog monitoringa na području sjeveroistočne Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: Okolinski monitoring, Bijeljina, Brčko, Tuzla

POPIS SKRAĆENICA

BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
SI BiH	Sjeveroistočna Bosna i Hercegovina
BD	Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine
BN	Bijeljina
TZ	Tuzla
EU	Evropska unija
NEAP	Nacionalni ekološki akcioni plan
GDP	Bruto nacionalni proizvod (makroekonomski indikator koji pokazuje vrijednost finalnih dobara i usluga proizvedenih u zemlji tokom određenog razdoblja, izraženo u novčanim jedinicama)

1. UVOD

Dok se u razvijenim zemljama zaštita okoline, forsiranje ekološki prihvatljivih tehnologija, kao i primjena obnovljivih i alternativnih izvora energije podrazumijevaju kao *conditio sine qua non*, u tranzicijskim okruženjima, kakvo je i Bosna i Hercegovina, borba za zaštitu i očuvanje okoline ponajviše se sastoji od izoliranih inicijativa pojedinaca i nevladinih organizacija. Iz konteksta institucionalnog djelovanja na području sjeveroistočne Bosne i Hercegovine vidi se da značaj životne okoline ne zauzima mjesto koje mu pripada. Iako postoje zakoni, planovi i odredbe koji su direktno ili indirektno vezani za zaštitu i očuvanje okoline njihova provedba i realizacija vrlo često dolaze u pitanje., iz najrazličitijih razloga.

Usljed evidentne političke, ekonomske i socijalne nestabilnosti u Bosni i Hercegovini, koja je posebno naglašena u posljednje dvije godine, te uzimajući u obzir državno uređenje, ionako složena i zahtjevna problematike zaštite okoline je uzročno-posljedično potisnuta na niže nivoe prioriteta.

Ovaj izvještaj predstavlja svojevrsni *screening* funkcioniranja sistema okolinskog monitoringa u tri ciljne općine sjeveroistočne Bosne i Hercegovine, sa ciljem promocije tog sistema kao ključnog pokretača procesa očuvanja okoline i unaprjeđenja njenog stanja. Motiv za njegovo sačinjavanje je jasan: mnogo puta je demonstrirano da samo ustanovljavanje sistema monitoringa određenog parametra rezultira unaprjeđenjem vrijednosti tog parametra za najmanje 10%, bez poduzimanja bilo kakvih dodatnih akcija¹.

Prilikom sačinjavanja izvještaja, korišteni su podaci iz primarnih i sekundarnih izvora, konkretno: podaci prikupljeni kroz anketiranje ključnih učesnika u procesu monitoringa, analizom postojećih akata lokalnih i viših nivoa vlasti, te raspoloživi podaci o izvršenim mjerenjima određenih parametara stanja okoliša od strane ovlaštenih institucija. Također su korišteni podaci iz ranije realiziranih studija, projekata i izvještaja na području Tuzle, Brčkog i Bijeljine. Anketa je realizirana kroz strukturirani upitnik distribuiran institucijama vlasti, nevladinim organizacijama, proizvodnom sektoru, te edukativnim ustanovama sa područja sve tri općine uključene u projekat. Anketni upitnik se sastojao od 23 pitanja, a odgovori su formirani na principu Likertove skale.

¹ Bukarica V., Debrecin N., Krajcar S. (2012) Vodič za izradu i provedbu politike energetske efikasnosti Tuzlanskog kantona, Nerda, Tuzla, BA.

2. OPŠTI PODACI

2.1. Bosna i Hercegovina

Bosna i Hercegovina pozicionirana je na jugoistoku Evrope, u centralnom dijelu Balkanskog poluostrva. Njena ukupna površina je 51.129 km². Bosna i Hercegovina graniči sa Republikom Hrvatskom, Srbijom i Crnom Gorom. Prema procjenama UNHCR za 1999. godinu, ukupan broj stanovnika Bosne i Hercegovine se kretao oko 3.894.000. Od toga 2.381.496 (61%) stanovnika živi u Federaciji BiH, 1.432.020 (37%) u Republici Srpskoj, a 80.324 (2%) živi u Brčko Distriktu. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, gustina naseljenosti Bosne i Hercegovine je neravnomjerna i kreće se od 40 do 200 stanovnika po km² na pojedinim područjima.

2.2. Sjeveroistočna Bosna i Hercegovina (SI BiH)

Područje sjeveroistočne Bosne i Hercegovine (istorijski: regija Sjeveroistočna Bosna) zauzima sjeveroistočni dio Bosne i Hercegovine sa 34 općine svrstane u dva entiteta: Federacija BiH (FBiH) i Republika Srpska (RS), kao i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine (BD). Iz RS su to 17 općina (Bijeljina, Bratunac, Lopare, Milići, Modriča, Osmaci, Pelagićevo, Petrovo, Srebrenica, Srpski Brod, Srpsko Orašje, Šamac, Šekovići, Ugljevik, Vlasenica, Vukosavlje i Zvornik), a iz FBiH su to općine koje pripadu Tuzlanskom kantonu (njih 13, i to: Banovići, Čelić, Doboj-Istok, Gračanica, Gradačac, Kalesija, Kladanj, Lukavac, Sapna, Srebrenik, Teočak, Tuzla i Živinice), te tri općine Posavske županije (Odžak, Orašje i Domaljevac-Šamac).

2.2.1. GEOGRAFSKE KARAKTERISTIKE I TOPOGRAFSKI PROFIL

Teritorijalni smještaj SI BiH je između 44-45° sjeverne geografske širine i 18-20° istočne geografske dužine. Sa globalnog aspekta, regija zauzima relativno povoljnu geoprometnu poziciju u širem prostoru ex Jugoslavije (čini njen središnji dio) kao i u sjevernom dijelu Balkana. Regija SI je u neposrednom dodiru ključnih saobraćajnih arterija (magistralna cesta i željeznička pruga) koje ovaj prostor povezuju sa zemljama Zapadne, Centralne i Jugoistočne Evrope.

Površina SI BiH je 7.263,6 km², što čini 14,18 % teritorije BiH. U poređenju sa veličinama regija u razvijenim evropskim zemljama, Regija SI spada u regije srednje veličine.

Reljefno, prostor SI BiH predstavlja područje heterogone strukture, u okviru kojeg su vrlo naglašene uzdužne geografske zone koje se međusobno značajno razlikuju te, kao takve, pružaju različite uvjete za privredno korištenje.

Sjeverni, ravničarski predio (nadmorske visine do 300 m) obuhvata slivove rijeka Save, Drine i Bosne u donjem toku, a čini ga prostor Posavine i Semberije, te područja u dolinama rijeka Tolise, Tinje, Brke, Gnjice i Janje. U ovom prostoru smješteno je 10 općina (sa cca 29 % najvažnije žitorodno područje u BiH. Središnji, brdski dio (nadmorske visine 300 m-700 m), u kojem je smješten najveći broj općina (20), ima površinu od 4.260 km² (ili 55%) i vrlo je bogat raznovrsnim mineralima i hidropotencijalima kao važnim osnovama za industrijsku proizvodnju. Zbog izražene konfiguracije terena veliki dio oranica na ovom prostoru je na većem ili manjem nagibu, podložnom erozijama, što otežava primjenu savremene mehanizacije. Otuda su ova zemljišta najpogodnija za razvoj voćarstva i stočarstva, čemu pogoduju i geoklimatske prilike. Od planine Ozren (najviši vrh 882 m) i Majevice (917 m) zemljište se postepeno diže prema jugoistoku preko Konjuha, do Javora na jugoistoku. Ovaj dio (15 % teritorije SI BiH) obiluje rudama metala i drvnom masom, koji se koriste u industrijskoj proizvodnji. U hidrografskom pogledu treba istaći da ovo područje obiluje većim ili manjim vodotocima, uključujući i jezera, prvenstveno vještačke akumulacije. Veći broj rijeka (posebno onih velikih – Sava, Bosna i Drina) najvećim dijelom protiču kroz područje regije.

2.2.2. SOCIO-EKONOMSKI PARAMETRI

SI BiH prema osnovnim indikatorima nivoa razvijenosti (GDP *per capita*, stopa zaposlenosti stanovništva i dr.) u velikom je zaostajanju u odnosu na privredno razvijena područja.

Unutarnje prometne veze u regiji kao i povezanost sa susjednim regijama ostvaruju se na razne načine: opremom i objektima putne, željezničke, aviosaobraćajne, riječne, elektroenergetske i telekomunikacijske infrastrukture.

Najveći dio cestovne mreže SI BiH izgrađen je tokom 70-tih i 80-tih godina proteklog stoljeća u vrijeme najznačajnijeg zamaha u privrednom razvoju BiH.

Glavna putna mreža na području SI BiH ukupne je dužine oko 1.200 km. Ovim su obuhvaćeni magistralni i regionalni putevi. U ukupnoj dužini putne mreže BiH, putevi regije čine cca 16 %. Mreža je najnerazvijenija na jugu SI BiH koja je, reljefno, pretežno planinski kraj.

Ukupna dužina pruga u SI BiH je oko 300 km. Osnovno obilježje postojećeg stanja željezničke mreže je (1) devastiranost kapaciteta i objekata, (2) neelektrificiranost, (3) nedovoljna aktiviranost.

Osim cestovnih i željezničkih saobraćajnica vrlo su značajni i elektroenergetski objekti (vodovi) u intra i interregionalnom povezivanju. Kako je SI BiH bogata primarnim izvorima energije čvrstog fosilnog goriva - uglja, na toj osnovi izgrađeni su i kapaciteti za proizvodnju sekundarnih vrsta energije (električna energija, toplotna energija, para), kao i objekti za prenos ove energije. Plasman (prenos) električne energije TE "Tuzla", TE "Ugljevik" kao i HE "Zvornik" vrši se elektroenergetskim objektima (dalekovodima) od 400, 220, 110 i 35 KV. Razdjelna mreža od 35 KV (dijelom i 110 KV) razgranata je po svim općinskim područjima. Međuregionalno povezivanje ove regije sa

susjednim regijama i državama ostvaruje se razdjelnom mrežom od 400, 220 KV.

Procesom industrijalizacije otvoren je i drugi značajan proces: deagrarizacija. Ovaj proces, općenito stihijnog karaktera, odvijao se na prostoru regije sporije od procesa industrijalizacije.

Navedene procese, ali manjim intenzitetom, slijedio je i proces urbanizacije.

Utjecajem navedenih procesa oblikovala se proizvodna, odnosno privredna struktura regije. O mjestu i ulozi pojedinih (ključnih) privrednih oblasti regije, najilustrativnije govore pokazatelji o učešću u: (1) realizovanim investicijama, (2) društvenom proizvodu, (3) broju zaposlenih i (4) u vrijednosti osnovnih sredstava. Industrija je ključni segment privrede SI BiH.

Preko industrije, kao ključne djelatnosti, ostvarivale su se glavne veze privrede ove regije sa ostalim regijama u BiH, kao i sa vanjskim svijetom. Specifičnost proizvodne orijentacije u industriji, u ovoj regiji, vezana je za činjenicu što se u velikoj mjeri razvijala jednostrana sirovinski i energetska orijentisana (a u ekonomsko-finansijskom pogledu neefikasna) proizvodna struktura.

Osnovnu, dugoročnu tendenciju u promjeni privredne strukture regije SI, u prijeratnom vremenu, karakterisalo je, dakle, jačanje učešća industrije i smanjivanje učešća poljoprivrede. Sirovinsko-energetske grane (energetika, proizvodnja primarnih sirovina i proizvodnja reprodukcionijskih materijala) sudjelovale su u društvenom proizvodu čak sa 65%, a grane finalne proizvodnje sa 35%. Nedovoljan stepen finalizacije proizvodnje posebno je evidentan u agroindustrijskom kompleksu, hemijskoj proizvodnji, drvnoj industriji i u industriji građevinskih materijala. Sektor proizvodnje opreme i dijelova potpuno je nerazvijen. Druga po značaju oblast u privrednoj strukturi regije je trgovina. Njeno učešće u društvenom proizvodu iznosi 15,0%, a u broju zaposlenih 9,0%.

Poljoprivreda je po učešću u društvenom proizvodu rangirana na trećem mjestu (13,4%), građevinarstvo na četvrtom (8,7%) a saobraćaj na petom (6,7%). Osim proizvodne strukture važno obilježje unutarnje strukture regije je i njena ekonomsko-socijalna i urbana struktura stanovništva. Promjene u ekonomsko-socijalnoj strukturi odvijale su se u pravcu porasta nepoljoprivrednog u ukupnom stanovništvu. Udio poljoprivrednog stanovništva smanjen je od 45,1% u 1971. na 15,5% u 1991.

Evidentan je i proces rasta urbanog razvoja: udio urbanog stanovništva povećan je od 21,7% u 1971. na 29,6% u 1991. godini. Očigledno je, međutim, sa tog aspekta, da je riječ o pretežno ruralnom obilježju ove regije.

Urbanizacija se, kao savremeni društveno-ekonomski proces, i na ovom području odvijala u dva smjera. Osim što je ispoljena tendencija koncentracije, odnosno vertikalnog rasta naseljavanja na pojedinim dijelovima područja, sve jače dolazi do izražaja i drugi smjer urbanizacije – tip tzv. horizontalne urbanizacije. Na ovu pojavu upućuje podatak da je učešće tri najveća urbana centra ovog područja (Tuzla, Bijeljina i Brčko) u ukupnom urbanom

stanovništvu regije smanjeno od 58,5% u 1971. na 54,7% u 1991. godini. S tim u vezi zabilježen je porast učešća urbanog stanovništva kod većeg broja drugih urbanih središta na ovom području, što govori da se urbani razvoj i prostorno širi.

2.2.3. VODNI RESURSI

Kada je riječ o stanju voda na području regije, ono se ne bi moglo smatrati ni krajnje kritičnim (pogotovo ne u obodnim, pograničnim dijelovima regije), a niti zadovoljavajućim (u unutrašnjosti). Treba, ipak, istaći da raspoloživost resursa pitke vode zaostaje za nivoom potreba stanovništva.

2.2.4. KLIMA

Područje SI BiH, promatrano u cjelini, nalazi se u pojasu umjereno-kontinentalne klime, sa naglašenim godišnjim varijacijama temperature i padavina. Rezultati dugogodišnjih mjerenja (period od dvije decenije: 1959-1978.) osnovnih klimatskih obilježja potvrđuju određene specifičnosti užih područja regije:

Na sjevernom, ravničarskom području, preovladava kontinentalna klima dugih i toplih ljeta, kratkih i oštih zima, s relativno malim količinama oborina. Srednja godišnja temperatura je 11,2°C, a količina padavina oko 800 mm/m²

Srednje, brdsko područje (300-700 m) odlikuje se kontinentalnom i subplaninskom klimom. Temperatura, kao srednja godišnja vrijednost, iznosi 10°C. a količina padavina oko 900 mm/m².

Južno, planinsko područje (iznad 700 m visine), odlikuje se subplaninskom i planinskom klimom, prosječne godišnje temperature 9,5°C i padavinama od oko 1100 mm/m².

2.2.5. OPŠTI DEMOGRAFSKI TRENDOVI I KARAKTERISTIKE

SI BiH je najnaseljenija u BiH, a u predratnom periodu je važila i kao demografski najpropulzivnija regija BiH.

Prema posljednjim podacima, SI BiH ima 1.003.921 stanovnika, što čini 26,56% ukupnog stanovništva BiH. Značajna razlika između udjela u površini (14,18%) od udjela u ukupnom stanovništvu (26,20%) govori o značajno intenzivnijoj naseljenosti u odnosu na bosanskohercegovački prosjek (140 st./km², prema 75 st./km² u BiH). Prosječna gustina naseljenosti SI BiH je 140,1 st/km². Od ukupno 34 općine, iznad prosjeka po gustini stanovništva je 13 općina, i to: Tuzla - 462, Gračanica - 246, Teočak - 242, Gradačac - 217, Bijeljina - 191, Orašje - 186, Živinice - 181, Kalesija - 174, Srebrenik - 169, Zvornik - 157, Brčko - 156, Banovići - 156 i Lukavac - 154 st/km².

U odnosu na predratno stanje slijedeće općine su povećale broj stanovnika: Banovići- 2.230, Čelić - 4.209, Gračanica - 5.828, Gradačac - 5.300, Vukosavlje, Pelagićevo i Bijeljina. Drastično je smanjen broj stanovnika u općinama Srebrenica, Bratunac, Odžak, Domaljevac Šamac, Srpski Brod, Zvornik, Vlasenica, Petrovo i Brčko.

Retrospektivno posmatrano, ukupno stanovništvo regije (kao i BiH) ispoljavalo je do 1991. godine rastuću tendenciju, istina sve slabijeg intenziteta. Godišnja stopa rasta je smanjena od 1,5% u razdoblju 1961-1991. na 0,4% u periodu 1981-1991. godine.

Podaci pokazuju da se stanovništvo ove regije za tri decenije povećalo za 277.675 stanovnika, što odgovara prosječnom godišnjem porastu od 9.255 stanovnika.

Direktan i najveći utjecaj na formiranje ukupnog porasta stanovništva regije do 1992. godine imale su komponente prirodnog kretanja tj. natalitet i mortalitet, odnosno njihova rezultanta – prirodni prirast.

2.3. Bijeljina

Bijeljina je grad i središte istoimene općine u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine. Površina općine je 734 km², a ukupni broj stanovnika iznosi otprilike 105.000. Grad je historijsko središte Semberije. Kao plodan ravničarski grad čini jedan od centara za proizvodnju i trgovinu hranom. Bijeljina je općinski centar ravne Semberije i blagog podbrđa Majevice. Nalazi se pri samom jugozapadnom završetku Semberije gdje ova ravnica počinje da prelazi u blago zatalasani brežuljkasti predio počevši od brda Obrijež. Prostor općine Bijeljina zahvata 734 kvadratna kilometra. Općina Bijeljina se sa juga i zapada graniči sa općinama Brčko, Lopare, Ugljevik, Zvornik, Teočak, sa sjevera rijekom Savom i Drinom sa istoka, tako da zauzima krajnji sjeveroistok Bosne i Hercegovine. Po posljednjem službenom popisu stanovništva iz 1991. godine, općina Bijeljina imala je 96.988 stanovnika, raspoređenih u 60 naselja. Poslije potpisivanja Daytonskog sporazuma općina Bijeljina, u cjelini, ušla je u sastav Republike Srpske.

2.4. Brčko

Brčko je grad u sjeverno-istočnom dijelu Bosne i Hercegovine, na rijeci Savi. Na osnovu geografskog položaja, privrednih i drugih kapaciteta, Brčko predstavlja privredni i kulturni centar Bosanske Posavine. Brčko je istovremeno i centar Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, zasebne administrativno-upravne jedinice. Po posljednjem službenom popisu stanovništva iz 1991. godine, općina Brčko imala je 87.627 stanovnika, raspoređenih u 59 naselja. Poslije potpisivanja Daytonskog sporazuma općina Brčko u cjelini postala je Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine. Ukupna površina gradskog područja je 183 km².

2.5. Tuzla

Površina općine Tuzla 30235 ha (302,35) km². Prosječna nadmorska visina je 231 m. Tuzla je sa sjeverozapada okružena planinskim vijencem Majevica (Medvednik 843 m²), sa jugozapada planinama Ozren, Konjuh i Javornik. Područje Tuzle svrstava se u peripanonsku oblast tj. kontaktnu zonu

Dinarida Panonske nizije. Kotlinasto područje nalazi se na južnoj strani grebena Majevice i odvojenog grebena prema Obodnici. Sastoji se pretežno od dugih poprečnih potočnih dolina i kosa koje se završavaju u dolini rijeke Jale. Teren je blago nagnut prema jugu.

Susjedne općine Tuzli su sa sjeverne i sjeveroistočne strane Srebrenik i Lopare, sa jugoistočne Kalesija, sa južne Živinice i sa zapadne Lukavac. Osnovnu mrežu vodotoka čini rijeka Jala sa svojim pritokama, od kojih su najveće Solina i Joševica, te Požarnička rijeka, Grabov i Mramorski potok. Jala izvire na području Majevice, na lokalitetu Ravni Liještak, na nadmorskoj visini od 700 m. Ukupna dužina glavnog toka od izvorišta do ušća u Spreču iznosi 37 km. Šire tuzlansko područje većim dijelom je izgrađeno od geološki mlađih sedimentata (neogen), značajnih s ekonomskog stanovišta (ugalj, kamena so, kvarcni pijesak i dr).

Nastanak tuzlanskog basena vezan je za više faza koje su se smjenjivale nakon mezozoika, a koje su za posljedicu imale stvaranje različitih uvjeta taloženja. U sadejstvu sa polioklimatskim karakteristikama nastale su raznolike i specifične sedimentne tvorevine. Tuzla ima odlike umjereno kontinentalne klime. Određene specifičnosti izazvane su lokalnim reljefom, općim položajem u odnosu na dominantne regije u okolini (bosanski planinski centralni masiv s jedne, i Panonska nizija s druge strane), vazдушnim strujanjima tropskih i polarnih vazдушnih masa i ciklonskim aktivnostima.

Generalne odlike klime odnose se na jasnu izraženost sva četiri godišnja doba, relativnu vlažnost i oblačnost, na maksimum padavina u toplijem dijelu godine, i minimum krajem zime. Srednja godišnja temperatura u posljednjih pola vijeka je 10,1°C. Najhladniji mjesec je januar sa prosječnom temperaturom od 0,6°C, a najtopliji juli sa 19,4°C. U ovom nizu najviša temperatura je izmjerena u augustu 1971. i iznosila je +38,4°C, a najniža od -25,8°C u januaru 1963. Klimatski faktori su povoljni, jer ih karakterizira pretežna normalnost meteoroloških parametara, i manji uticaj temperaturnih inverzija.

3. POLITIKA, EKONOMIJA I OKOLINSKI ASPEKT

Prema iscrpnoj analizi Fonda Otvoreno društvo Bosna i Hercegovina², na kojoj se temelji materija izložena u ovom poglavlju, proces približavanja Bosne i Hercegovine Evropskoj zajednici podrazumijeva vrlo intenzivne promjene u oblasti zaštite okoline i održivog razvoja. Međutim, na ispunjavanje tih obaveza negativno utječe niska razina svijesti o značaju okoline koja je evidentna i kod građana i kod onih koji donose odluke.

Da su prirodna bogatstva ugrožena nezainteresiranošću Bosanaca i Hercegovaca kao i nepostojanjem konzistentne okolinske politike, dokazuje stanje okoline i njenih glavnih komponenata.

3.1. Zanemarivanje okolinske problematike

U Okvirnoj direktivi o vodama Evropske unije navedeno je kako voda nije komercijalni proizvod, nego naslijeđe koje treba čuvati i zaštititi. Potpuno nasuprot tome, vode u Bosni i Hercegovini prvenstveno služe za ispuštanje otpadnih voda domaćinstava i industrije (90% svih tih otpadnih voda, bez ikakvog tretmana, direktno ide u vodotoke). Na primjer, od 79 općina u Federaciji BiH samo ih pet ima postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda stanovništva.

Nadalje, prošlogodišnje poplave pokazale su koliko je loše stanje sistema za obranu od poplava. Pokrivenost vodosnabdijevanjem iznosi 56% u FBiH, 48% u RS-u dok je u zemljama Evrope oko 90%.

Upravljanje vodama u BiH karakterizira komplicirana raspodjela nadležnosti, te stoga institucionalna struktura nije odraz stvarnih potreba sektora (npr. u FBiH je za upravljanje vodama nadležno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, a zaštitom vodnih resursa bavi se Ministarstvo okoliša i turizma).

Onečišćenost zraka u gradovima je vrlo visoka, što je posljedica korištenja peći/ložišta neprimjerenih za kvalitetu bh. ugljena, pravno neuređene oblasti komunalne energetike, te loše organiziranosti prometa u urbanim sredinama i starosti vozila. Onečišćenju najviše doprinose termoelektrane i metalurgija, u prvom redu visokom emisijom SO₂, jer je notorna činjenica da niti jedno ložište u BiH (u rasponu od malih peći za lokalno grijanje pa do velikih termoenergetskih objekata) nije opremljeno sistemom za odsumporavanje. Započeto je s vođenjem Registra zagađivača u

² Vanjskopolitička inicijativa BiH (2012) "Okolišanjem" do Evropske unije", Fond Otvoreno društvo Bosna i Hercegovina, Sarajevo, BA

Federalnom ministarstvu okoliša i turizma, ali se još ne primjenjuje donesena uredba o plaćanju naknada zagađivača zraka³.

Zemljište je kao prirodni resurs krajnje zanemareno. Najveći dio zemljišta ima značajan nagib i vrlo je plitko, što ga svrstava u ona osjetljiva koja zahtijevaju dodatnu brigu i poseban način upravljanja i primjenu odgovarajućih proizvodnih praksi. Ne postoji karta visoko senzitivnih područja ni programi agrookolišne politike.

Problem kontaminiranosti tla nije primjereno istražen i praćen niti se poduzimaju planske aktivnosti uklanjanja negativnih efekata postojeće kontaminacije.

3.2. Problem otpada

Agencija za statistiku BiH navodi podatak da je u 2010. godini svaki stanovnik u našoj zemlji prosječno „proizveo“ 396 kg otpada. Od ukupno odloženih oko milion i pol tona otpada u 2010. g. samo je 0,09% prerađeno. Otpad se općenito prikuplja neselektivno, pa se uobičajeno u komunalnom otpadu nalazi i otpad koji spada u pojedine kategorije industrijskoga, medicinskoga i drugih vrsta.

Industrija u FBiH godišnje proizvede oko dva miliona tona otpada, od čega oko 10% spada u kategoriju opasnoga. Samo je oko pet posto nastaloga industrijskog otpada adekvatno zbrinuto, dok se ostali otpad deponira u krugu industrijskih postrojenja ili odlaže slobodno u okoliš.

Procjenjuje se da je približno 180 ha površine zemljišta na području FBiH prekriveno akumuliranim i neadekvatno odloženim, potencijalno opasnim industrijskim otpadom. Sličan problem postoji i s otpadom iz poljoprivrede, stočarstva te s medicinskim otpadom. Divlje deponije često se nalaze u području izvorišta.

U tom smislu, čak i dobre inicijative padaju na ispitu implementacije. Na primjer: „renovirani“ federalni Pravilnik o upravljanju ambalažom i ambalažnom otpadu donesen je krajem 2011., kao i uredba istoga naziva u RS-u, ali, njihova neusuglašenost čini kontrolne mehanizme provedbe na jedinstvenom tržištu cijele zemlje nejasnim i neizvedivim. Čak i u medijima se naglašava kako uspostava sistema i njegovo zakonsko definiranje ne bi smjeli biti eksperimenti lokalnoga, entitetskog karaktera, već dosljedno usuglašavanje s Direktivom 94/62 Evropskoga parlamenta, a koja regulira oblast upravljanja ambalažom i ambalažnim otpadom.

3.3. Stanje svijesti

Sve provedene procjene stanja biodiverziteta i prirodnog naslijeđa dokazale su visok stupanj raznolikosti vrsta i ekosistema, kao i visok stupanj očuvanosti cjelina pejzažne raznolikosti od evropskoga i globalnog značaja;

³ Uredba o vrstama naknada i kriterijima za obračun naknada za zagađivače zraka, “Službene novine FBiH”, broj 66/11

značajan stupanj promjena, u odnosu na distribuciju i sastav klimatogenih ekosistema te izražen trend gubitka biološke i pejzažne raznolikosti.

Tužna je činjenica da Bosna i Hercegovina predstavlja jednu od rijetkih zemalja koja nema popis vrsta flore i faune. Uz to, rijetki su i naponi sistematizacije podataka o određenim skupinama⁴. Planiranje očuvanja biodiverziteta može biti ozbiljno tek onda kada budu postojala jasna saznanja o tome kakvim se biodiverzitetom raspolaže. Uz nepoznavanje prirodnog bogatstva, posljedicu nepostojanja popisa predstavlja i nekontrolirano gospodarenje biodiverzitetom te javnost neobrazovana o vlastitoj okolini. Takvo stanje neumitno dovodi do opadanja broja vrsta i nedovoljne zaštite.

U BiH općenito ne postoje odgovarajući sistemi informiranja javnosti iz oblasti zaštite okoline; ne zna se gdje i kako se mogu postaviti pitanja, uputiti pritužbe ili prijedlozi, jer ne postoje adekvatni mehanizmi za provedbu pravnog okvira za uključivanje javnosti. Nedovoljno je aktivno i pružanje informacija o stanju okoline putem publikacija i medija. Iako se oko 200 nevladinih organizacija u BiH⁵ bavi okolinskom problematikom, malo je onih koje se uistinu ozbiljno bave mijenjanjem javnog mnijenja u pogledu okoline. Ipak, postoje naponi da se ostvari veće sudjelovanje i utjecaj javnosti u procesu odlučivanja u lokalnoj zajednici, naprimjer pozicioniranjem „zelenog vijećnika” u rad općinskih vijeća, ali je potrebna politička volja da se ovakva ideja provede u djelo⁶.

3.4. Institucionalni okvir

Što se tiče institucija koje bi se trebale baviti problematikom zaštite okoline, postoji problem distribucije nadležnosti na četiri nivoa vlasti (država, entiteti, kantoni i općine), što upravljanje čini krajnje kompliciranim i, uzročno-posljedično, neefikasnim. U Federaciji BiH za okoliš je nadležno Federalno ministarstvo okoliša i turizma, u Republici Srpskoj Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju, a u Brčko Distriktu Vlada (točnije, Pododjel za prostorno planiranje, urbanizam i zaštita okoliša). U FBiH također postoji po jedno ministarstvo za okoliš u svakome od deset kantona. Potrebni su veliki naponi za kooperaciju, nastaju odgode i praznine u administrativnom pokrivanju određenih oblasti kao i nejednaka primjena standarda. Ovakva rascjepkanost uzrokuje nedostatak konzultacija, nesporazume, višestruko obavljanje istovjetnih stvari i gubitak vremena.

Unatoč nastojanjima da se osmisle razne strategije zaštite okoliša (npr. NEAP na državnom nivou i Strategija zaštite okoliša FBiH), kreiranje jedinstvene strategije i posebno njena primjena otežana je zbog nepostojanja jasnih ovlasti na državnom nivou. Trenutno, nadležnost za pitanja zaštite okoline na državnom nivou, u pogledu usvajanja međunarodnih konvencija,

⁴ Kotrošan et al (2005) Radovi šumarskog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, BA

⁵ Adresar ekoloških NVO-a u BiH, Regionalnog ekološkog centra BiH

⁶ Anonym (2011) Ekološka prava građana u lokalnoj zajednici - Zeleni vijećnik, Fondacija Heinrich Böll BiH i Helsinški komitet za ljudska prava, Sarajevo, BA

ima Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa⁷. Formiranje Međuentitetskog tijela za okoliš 2006. unekoliko je ublažilo problem nedostatka suradnje, ali za rješavanje ovako kompleksne oblasti postoji potreba formiranja stabilnog tijela na državnom nivou.

3.5. Administracija iz oblasti okolinske problematike

Evropska komisija je još 2003. godine izvijestila Vijeće ministara (vezano za Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju) da je kapacitet javne bh. administracije iz oblasti okoline daleko ispod postavljenih zahtjeva. Iako je detaljna analiza funkcionalnih kapaciteta javne administracije sektora okoline u BiH s vrlo preciznim preporukama urađena 2005. godine⁸, nije mnogo urađeno u provedbi reformi u ovoj oblasti. Model raštrkane horizontalne organizacije u sektoru okoliša ne razlikuje se previše od onih u Evropi. Dio administracije povezan je s prostornim/ urbanističkim planiranjem, dio s vodoprivredom, s tim da je dio prenesen na niže rangirane institucije (npr. direkcije za vode ili javna poduzeća). Postoji nesklad između broja predviđenih radnih mjesta i broja stvarno popunjenih mjesta. Vrlo je mali broj stvarnih stručnjaka za okolinu u bilo kojoj oblasti, a veliki broj šefova u odnosu na ukupan broj osoblja, dok brojni službenici rade više različitih poslova zbog nedostatka stručnih osoba. Druge ih evropske zemlje imaju u daleko većem broju u odnosu na odgovarajuće administrativne nivoe u BiH⁹. Iako je urađen jedan opći dokument okolišne politike (NEAP), znanje o ovom dokumentu među dužnosnicima na različitim nivoima vrlo je malo, a korištenje dokumenta ograničeno. Stupanj provođenja mjera predloženih ovim dokumentom podjednako je nizak i sve ostaje na nivou upute (npr. u slučaju NEAP-a više od polovine mjera se nije počelo implementirati dvije godine nakon njegova usvajanja). Sektor okoline, s obzirom na to da je jako fragmentiran, nedovoljno adekvatno opslužuju drugi sektori, oni čija mu je podrška potrebna (npr. sektora transporta, rudarstva, energetike, turizma, ekonomije).

⁷ Ratifikacija sporazuma u posljednjih nekoliko godina:

2009. Bosna i Hercegovina ratificirala: Protokol o biosigurnosti iz Kartagene, Konvenciju UN-a o biološkoj raznovrsnosti, Konvenciju o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divljih životinja i biljaka (CITES), Konvenciju iz Berna o zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa, Konvenciju Aarhus o pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pristupu pravosuđu u pitanjima životne sredine. Direktiva o procjeni utjecaja na životnu sredinu (EIA) gotovo je u potpunosti prenesena u entitetske zakone. Usvojeno je provedbeno zakonodavstvo za zakone o vodama, cijene vode, te štetne i opasne materije i njihove maksimalno dozvoljene nivoe na površini vode. **2010.** Bosna i Hercegovina je ratificirala Konvenciju Espoo o procjeni utjecaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu i Štokholmsku konvenciju o trajnim organskim zagađivačima.

⁸ Funkcionalni pregled sektora okoliša u BiH, 2005

⁹ U BiH ima 0,08 službenika na okolinskim pitanjima na 100.000 stanovnika, nasuprot npr. 2,39 u Njemačkoj. Na federalnom nivou radi dvanaest puta manje osoblja u okolišu od npr. Saksonije u Njemačkoj.

3.6. Ograničeni napredak kao stanje

Od 2002. godine Evropska komisija izvještava Vijeće Evrope o napretku Bosne i Hercegovine u sektoru zaštite okoliša i započinje zapažanjem kako je „Bosna i Hercegovina postigla ograničen napredak u sektoru okoliša“. U ocjeni usklađenosti i provedbi *acquis communautaire* (pravne stečevine EU-a) kao prvi i osnovni problem navodi se nepostojanje državnog tijela koje će se baviti pitanjima zaštite okoliša. Bosna i Hercegovina je jedina zemlja u Evropi koja nema ministarstvo ni agenciju za zaštitu okoline na državnom nivou. Ističe se neprovođenje zakonodavstva u entitetima. Navodi se da BiH trpi zbog ograničenog administrativnog kapaciteta i nedostatnih finansijskih resursa za potrebna ulaganja u zaštitu okoline. U oblasti zakonodavstva primarno zakonodavstvo prednjači u pogledu harmonizacije sa zakonodavstvom EU-a¹⁰, ali je sekundarno (podzakonski akti) u velikom zaostajanju, što sprječava primjenu zakonodavstva na svim nivoima. Ohrabruje činjenica da su fondovi za zaštitu okoliša (Fond za zaštitu okoliša FBiH i Fond za zaštitu životne sredine RS) postali operativni i da je pokrenut važan mehanizam namjenskog financiranja projekata i programa iz oblasti zaštite okoline. Sredstva za upravljanje u prvom redu su naknade zagađivača i korisnika okoliša, dio vodnih naknada te naknade koje se plaćaju pri registraciji vozila.

Donošenjem odgovarajućih pravilnika i uredbi otvorit će se mogućnost i za djelotvorniju primjenu principa „zagađivač plaća“. Što se tiče dodatnih izvora finansijskih sredstava za zaštitu okoliša, vrijedi spomenuti i IPA fondove Evropske unije. Nažalost, preveliki su zalogaj za slabu administraciju - prema podacima o projektima financiranim IPA fondovima Direkcije za evropske integracije, u 2008. godini samo je oko osam posto sredstava namijenjeno oblasti zaštite okoline i energetike, i to uglavnom u vidu tehničke pomoći.

Bosna i Hercegovina je u procesu primjene i provedbe okolinskog *acquisa*. Podrška EU-a u ovom sektoru određena je pretpristupnom politikom Unije i državnom strategijom koja je navedena u sljedećim dokumentima: Evropsko partnerstvo, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i Višegodišnji indikativni plan. Zaštita okoline jedno je od 35 tematskih poglavlja pravne stečevine EU-a utvrđenih za potrebe pregovora o pristupanju. *Acquis communautaire* u području zaštite okoline čini oko 200 pravnih dokumenata (direktiva, propisa i odluka) razvrstanih u devet grupa: horizontalno zakonodavstvo (integracija zaštite okoliša u sve gospodarske sektore, procjena utjecaja na okoliš, pristup informacijama, izvješćivanje o primjeni direktiva o okolišu), kvaliteta zraka, upravljanje otpadom, kvaliteta voda, zaštita prirode, kontrola industrijskog onečišćenja i procjena rizika, kemikalije i genetički modificirani organizmi, buka, nuklearna sigurnost i zaštita od zračenja.

¹⁰ U sklopu projekta Evropske komisije pod nazivom „Priprema okolinskih zakona i politike u BiH“ pripremljen je set okolišnih zakona za BiH (usvojen u Republici Srpskoj 2002. a u Federacije Bosne i Hercegovine 2003.). Na ovaj način dva bh. entiteta dobili su primarno zakonodavstvo u oblasti okoliša. Usvojen i međuentitetski Nacionalni plan aktivnosti u oblasti okoliša/životne sredine (NEAP) za BiH, prihvaćen je u oba entitetska parlamenta u istovjetnom tekstu.

Nema sumnje da pred Bosnom i Hercegovinom stoji krupan posao „ozelenjivanja bh. političkog prostora“, ali ipak ohrabruje činjenica da se kao rezultat procesa usklađivanja nacionalnog zakonodavstva s pravnom stečevinom EU-a očekuje i unaprjeđenje stanja okoline u BiH.

4. RIJEČ KLJUČNIH SUDIONIKA

U sklopu istraživanja provedenih u sklopu pripreme ovog izvještaja, provedena je anketa ključnih aktera na polju zaštite okoline, sa ciljem prikupljanja istinitih i tačnih podataka koji potiču od direktnih sudionika procesa. Anketa je realizirana kroz strukturirani upitnik distribuiran institucijama vlasti, nevladinim organizacijama, proizvodnom sektoru, te edukativnim ustanovama sa područja sve tri općine uključene u projekat. Anketni upitnik se sastojao od 23 pitanja, a odgovori su formirani na principu Likertove skale. Da bi se došlo do što tačnijih i istinitijih podataka, nije se insistiralo na navođenju osobnih podataka, te je svim učesnicima ankete zagarantirana anonimnost.

Na anketni upitnik odgovorilo je ukupno 43 anketirane osobe, od čega 26 sa područja općine Tuzla, 9 sa područja općine Brčko i 8 sa područja općine Bijeljina. Institucijama vlasti pripada 21 anketirana osoba, nevladinim organizacijama 7, privrednim subjektima 11 i obrazovnim institucijama 4 anketirane osobe, s tim da su svi anketirani sa područja općina Brčko i Bijeljina pripadali institucijama vlasti.

Sažeta analiza odgovora na anketna pitanja data je u nastavku.

4.1. Opća procjena stanja okoline

Anketirani su na raspolaganju imali ocjene u rasponu od 1 (katastrofalno stanje) do 5 (odlično stanje). U tom smislu, odgovori su se kretali u prilično velikom rasponu (od "katastrofalnog" do "veoma dobrog", sa ukupnim prosjekom od 2,40 (stanje prije "loše" nego li "zadovoljavajuće"). Ovdje je bitno napomenuti da je stanje na općini Tuzla ukupno ocijenjeno sa 2,12 (loše), na općini Brčko sa 2,67 (skoro zadovoljavajuće), a na općini Bijeljina sa 3,00 (zadovoljavajuće).

Zanimljiv je i podatak da se ocjene anketiranih za područje općine Tuzla dosta razlikuju u odnosu na to kojim institucijama pripadaju. Tako su anketirani iz institucija vlasti stanje ocijenili sa 2,71 (skoro "zadovoljavajuće"), a anketirani iz obrazovnih institucija sa 1,50 (između "katastrofalnog" i "lošeg").

4.2. Organizirani monitoring okoline

U pogledu organiziranog monitoringa okoline, anketirani su odgovarali na ukupno pet pitanja, koja su obuhvatila monitoring po predmetu monitoringa (ukupni monitoring, monitoring vode, tla, zraka i buke), a na raspolaganju su imali ocjene u rasponu od 1 (nikada nisu vršena mjerenja) do 5 (vrše se

kontinuirana mjerenja sa jasno istaknutim rezultatima). Odgovori su se također kretali u prilično velikom rasponu (od "mjerenja se ne vrše" do "vrše se kontinuirana mjerenja sa jasno istaknutim rezultatima"), sa ukupnim prosjekom od 2,88 ("vrše se sporadična mjerenja"). Ocjene po općinama su prilično ujednačene, s tim da je stanje u pogledu monitoringa zraka općenito najbolje (prosječna ocjena 3,60, što znači da se provode uglavnom redovna mjerenja), a najlošije je ocijenjeno stanje u pogledu monitoringa tla (ocjena 2,47 - mjerenja se ne vrše, ili su sporadična).

4.3. Aktivnosti poduzete na osnovu rezultata monitoringa

U pogledu aktivnosti poduzetih na osnovu rezultata monitoringa, anketirani su na raspolaganju imali ocjene u rasponu od 1 (nema aktivnosti) do 5 (aktivnosti se poduzimaju u potpunosti). Odgovori su se također kretali u rasponu od 1 (nema aktivnosti) do 4 (aktivnosti se uglavnom poduzimaju), sa ukupnim prosjekom od 1,98 ("aktivnosti su nedovoljne"). Ocjene po općinama su skoro identične.

4.4. Aktivnosti pokrenute s ciljem smanjenja uticaja na okolinu

U pogledu aktivnosti pokrenutih s ciljem smanjenja uticaja na okolinu, anketirani su odgovarali na ukupno četiri pitanja, koja su obuhvatila aktivnosti u pogledu energetske efikasnosti (1), minimiziranja otpada i recikliranja (2), sprječavanja zagađenja (3) i održivih transportnih opcija (4), a mogli su odgovoriti sa "da" (ocjena 1) ili "ne" (ocjena 2). Ukupna prosječna ocjena iznosila je 1,55, što ukazuje na postojanje inicijative za pokretanje ovakvih aktivnosti. Ocjene po općinama su ujednačene.

4.5. Uzimanje u obzir uticaja izgradnje novih objekata na okolinu

Anketirani su na raspolaganju imali ocjene u rasponu od 1 (uticaj na okolinu se ne uzima u obzir) do 5 (uticaj na okolinu se u potpunosti uzima u obzir). Odgovori su dati u punom rasponu mogućih odgovora, sa ukupnim prosjekom od 2,84 (skoro "dovoljno"). U ovom pogledu, najlošije je ocijenjeno stanje na području općine Tuzla (2,19 - "nedovoljno"), a najbolje na području općine Bijeljina (4,00 - "većim dijelom"). Stanje na općini Brčko ocijenjeno je sa 3,67 (između "dovoljno" i "većim dijelom").

Ocjene anketiranih za područje općine Tuzla također se dosta razlikuju u odnosu na to kojim institucijama pripadaju. Tako su anketirani iz institucija vlasti stanje ocijenili sa 3,57, a anketirani iz obrazovnih institucija sa 1,75 (između "nikako" i "nedovoljno").

4.6. Potreba izdvajanja većih budžetskih sredstava za zaštitu okoline

Na pitanje da li postoji potreba za uvećanjem budžetskih sredstava namijenjenih za zaštitu okoline, anketirani su mogli odgovoriti sa "da" ili "ne", skoro svi anketirani "sa jednim izuzetkom" odgovorili su sa "da". Komentar ovog rezultata nepotreban je.

4.7. Odnos institucija prema zaštiti okoline

Na pitanja odnosa institucija iz kojih dolaze anketirani prema zaštiti okoline odnosio se ostatak pitanja, a pitanja su se odnosila na sprovođenje plana upravljanja otpadom, na stanje (postojanje ili nepostojanje, kao i implementaciju) planskih dokumenata, te egzistenciju zasebnih sektora koji se bave zaštitom okoline i njihovu kadrovsku opremljenost.

Sistematizirana analiza odgovora pokazuje da, kad su u pitanju institucije vlasti, svi posjeduju potrebne akte ali nisu u zadovoljavajućoj mjeri uključeni u aktivnosti zaštite okoliša; nevladine organizacije su ili uključene u aktivnosti i programe zaštite okoliša ili imaju u planu uključiti se. Proizvodni sektor, uzimajući u obzir općinu Tuzla, ima organizirane sektore za zaštitu okoliša, zbog zakonske regulative koja ima to nalaže, te u većini slučajeva imaju važeće ugovore sa trećim licima ili ustanovama koje obavljaju poslove vezane za okoliš (zbrinjavanje otpada, izrada elaborata, planova zaštite okoliša i sličnih poslova). Uključujući i nevladin sektor, sve institucije koje su uključene u istraživanje imaju jasno postavljen i izrađen plan razvoja, dok većina posjeduje i realizira plan zaštite okoliša, posebno kada su u pitanju proizvodna preduzeća.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PREPORUKE

Sistematičan uvid u rezultate provedenih istraživanja u skladu je sa prethodno provedenim srodnim istraživanjima, te ponovo ukazuje na to da se stanje okoline, a pogotovo stanje u pogledu monitoringa okoline nikako ne mogu smatrati zadovoljavajućim, te da je prijeko potrebna sveobuhvatna akcija u svrhu unaprjeđenja tog stanja. Više puta su davane preporuke u tom smislu, te nalazimo za shodno ovdje, još jednom, navesti prioritete u procesu pristupanja Evropskoj uniji, koji predstavljaju koncizan skup preporuka i na polju koje razmatra ovaj izvještaj. Te preporuke, onako kako ih navodi Fond Otvoreno društvo Bosna i Hercegovina, ukazuju na to da postoji potreba za:

- usvajanjem zakona o zaštiti okoline na državnom nivou u svrhu stvaranja okvira za jedinstvenu zaštitu okoline u cijeloj zemlji;
- osnivanjem državne agencije za zaštitu okoline (s ulogom pregleda stanja okoline u BiH, monitoringa i prikupljanja podataka koji bi se obrađivali, analizirali te davali prijedlozi mjera koje treba poduzeti. Agencija bi se bavila i implementacijom međunarodnih sporazuma, projekata i programa te drugih obaveza BiH iz oblasti okoliša);
- jačanjem upravnih kapaciteta institucija koje se bave zaštitom okoline;
- harmonizacijom s okolinskom legislativom EU (najprije s naglaskom na upravljanje otpadom, očuvanje kvaliteta vode i zraka, zaštitu prirode, cjelovito sprječavanje i kontrolu onečišćenja a potom unaprijeđeno usklađivanje pravne stečevine u smislu provedbe državne okolišne strategije i poboljšanja mehanizama sufinansiranja zaštite okoline);
- osuvremenjivanjem obrazovnih programa u vezi s problematikom zaštite okoline;
- afirmacijom naučno-istraživačkog rada i njegovo povezivanje sa strateškim ciljevima politike zaštite okoline

U konačnici, korisno je napomenuti i da je Evropska unija, iako to ne predstavlja formalnu obavezu, pozvala sve zemlje pristupnice da izrade strategiju približavanja EU-u u području zaštite okoline, program usvajanja okolinskih pravnih stečevina u okviru nacionalnog programa usvajanja pravnih stečevina EU-a, te operative planove primjene pravnih stečevina s investicijskim planovima.

Strategija približavanja u oblasti okoline, tako bi identificirala ključna prioritetna područja i ciljeve koje treba ostvariti do dana pristupanja kao i raspored punog usuglašavanja. Sve nove investicije morale bi biti usklađene s pravnim propisima EU-a.

Evropska unija preporučuje korištenje Vodiča o približavanju zakonodavstvu EU-a i Priručnika o primjeni okolinskog zakonodavstva EU-a,

te izradu odgovarajućeg nacionalnog priručnika za primjenu i provedbu transponiranog zakonodavstva (Guide to the Approximation of European Union Environmental Legislation, SEC(97) 1608). Uza strategiju, bilo bi korisno izraditi dodatak na NEAP koji bi predstavljao „novi” aktualizirani akcijski plan na državnom nivou (NEAP pripremljen još 2003.). U takvom dokumentu uz mjere bi morala stajati i referenca na pravne propise EU.

PRILOG: ANKETNI UPITNIK

Ime i prezime: _____

Stručna sprema: _____

Institucija: _____

Pozicija: _____

(Vaši lični podaci su zaštićeni i neće biti publicirani, bit će korišteni isključivo za potrebe statističke obrade podataka.)

UPITNIK

1. Kako procjenjujete stanje okoliša na području vaše općine?

1- katastrofalno stanje; 2- loše stanje; 3- zadovoljavajuće stanje; 4- veoma dobro stanje; 5- odlično stanje: bez primjedbi

ODGOVOR: ____

2. Da li se za područje vaše općine provodi organizirani monitoring zagađenja okoliša?

1- nikada nisu vršena mjerenja; 2- mjerenja se ne vrše; 3- vrše se sporadična mjerenja; 4- vrše se redovna mjerenja; 5- vrše se kontinuirana mjerenja sa jasno istaknutim rezultatima

ODGOVOR: ____

3. Da li se na području vaše općine vrši mjerenje zagađenja voda?

1- nikada nisu vršena mjerenja; 2- mjerenja se ne vrše; 3- vrše se sporadična mjerenja; 4- vrše se redovna mjerenja; 5- vrše se kontinuirana mjerenja sa jasno istaknutim rezultatima

ODGOVOR: ____

4. Da li se na području vaše općine vrši mjerenje zagađenja zraka?

1- nikada nisu vršena mjerenja; 2- mjerenja se ne vrše; 3- vrše se sporadična mjerenja; 4- vrše se redovna mjerenja; 5- vrše se kontinuirana mjerenja sa jasno istaknutim rezultatima

ODGOVOR: ____

5. Da li se na području vaše općine vrši mjerenje zagađenja tla?

1- nikada nisu vršena mjerenja; 2- mjerenja se ne vrše; 3- vrše se sporadična mjerenja; 4-vrše se redovna mjerenja; 5- vrše se kontinuirana mjerenja sa jasno istaknutim rezultatima

ODGOVOR: ___

6. Da li se na području vaše općine vrši mjerenje buke?

1- nikada nisu vršena mjerenja, 2- mjerenja se ne vrše; 3- vrše se sporadična mjerenja; 4-vrše se redovna mjerenja; 5- vrše se kontinuirana mjerenja sa jasno istaknutim rezultatima

ODGOVOR: ___

7. Da li se na osnovu rezultata mjerenja poduzimaju odgovarajuće aktivnosti?

1- nikako; 2- nedovoljno; 3- dovoljno; 4- većim djelom; 5- u potpunosti

ODGOVOR: ___

8. Da li su na području vaše općine pokrenute aktivnosti s ciljem smanjenja uticaja na okoliš u pogledu:

- Očuvanja energije? (DA/NE)

ODGOVOR: ___

- Minimiziranja otpada i recikliranja? (DA/NE)

ODGOVOR: ___

- Sprječavanja zagađenja (emisija u zrak i vodu, otpadne vode, buka)? (DA/NE)

ODGOVOR: ___

- Održivih transportnih opcija? (DA/NE)

ODGOVOR: ___

9. Da li se na području vaše općine uzimaju u obzir potencijalni učinci po okoliš prilikom izgradnje novih objekata (stambenih, poslovnih, proizvodnih,...)?

1- nikako; 2- nedovoljno; 3- dovoljno; 4- većim djelom; 5- u potpunosti

ODGOVOR: ___

10. Da li smatrate da je potrebno izdvajati veća budžetska sredstva za aktivnosti zaštite okoliša? (DA/NE)

ODGOVOR: ___

11. Da li vaša institucija sprovodi plan upravljanja otpadom?

1- plan ne postoji; 2- plan se ne sprovodi; 3- plan se djelimično sprovodi; 4- plan se sprovodi u cjelosti; 5- plan se sprovodi u cjelosti uz redovno izvještavanje

ODGOVOR: ___

12. Da li je vaša institucija uključena u neke aktivnosti zaštite okoliša? (DA/NE)

ODGOVOR: ___

13. Da li se vaša institucija pokušala uključiti u aktivnosti zaštite okoliša? (DA/NE)

ODGOVOR: ___

14. Da li vaša institucija ima u planu realizirati aktivnosti iz oblasti zaštite okoliša? (DA/NE)

ODGOVOR: ___

15. Da li smatrate da bi se aktivnostima zaštite okoliša u okviru vaše institucije trebalo pridavati više pažnje? (DA/NE)

ODGOVOR: ___

16. Da li vaša institucija ima jasno postavljen plan razvoja? (DA/NE)

ODGOVOR: ___

17. Da li vaša institucija ima jasno postavljen plan zaštite okoliša? (DA/NE)

ODGOVOR: ___

18. Da li u okviru vaše institucije egzistira sektor/odjel koji se bavi zaštitom okoliša? (DA/NE)

ODGOVOR: ___

19. Koliko taj sektor/odjel broji zaposlenika?

ODGOVOR: ___

20. Da li vaša institucija ima važeće ugovore sa trećim licima ili ustanovama koje obavljaju poslove vezane za okoliš (zbrinjavanje otpada, izrada elaborata, planova zaštite okoliša i sličnih poslova)?

1- nikako; 2- nedovoljno; 3- dovoljno; 4- većim djelom; 5- u potpunosti

ODGOVOR: ___